

UČITELJSKI T O V A R Š.

Líst za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V. V Ljubljani 15. septembra 1865. Líst 18.

Želja.

Kedar davno že pokrila
Tiha bode me gomila,
Naj še pesem ta pričuje,
Vnukom poznim oznanuje:

„Da sem ljubil domovino
S srcem zvestim le edino,
In za mater to preblago
Dal bi bil življenje drago“.

Vsevladarja sem goreče
Vedno za-njo prosil sreče:
„Ti Neskončni jo obvari
Pred nemilimi viharji!“

J. Cimperman.

Odkritoserčne misli o sedanjih glavnih in srednjih šolah.

Še enkrat.

Sploh se govori, da otroci prestopivši iz glavnih šol na gimnazijo so premalo in preslabo pripravljeni, in tedaj ne zadostujejo gimnaziji, da naj se torej marsikaj zboljša in predrugači i. t. d.

Tukaj je pa tudi drugo mogoče, da se namreč preveč tirja od mladine v teh letih — pri nedozoreli pameti. O tej reči je „Danica“ govorila l. 1862. v listih 25., 26., 27 bolj obširno in tudi, kdor nove gimnazijske osnove ne pozná iz lastne skušnje, dóbi tù obširen zapopadek v nji. Pristavim pa le to, kako je slavni Humboldt, kteremu gotovo nihče ne bo očital nevednosti, šole presojeval: „Pri teh letih“, djal je, „kakor sedaj, otroci znajo, Bog vé, koliko iz zemljopisja, zgodovine, natoroznanstva,

nisem še jaz skorej ničesar znal. Ali dandanašnji ljudje hočejo, da se mladost zgodaj uči vseh mogočih rečeh, da potem odrasčena ničesar dobro ne zná; namesto ljudi, da bi znali pre-sojevati, postanejo učene čenče, ki od vseh reči hočejo govoriti, pa so v vseh rečeh nevedni. Ali pri nas na Nemškem je sto let potreba, da se pomota spozná, sto let pa zopet, da se popravi“. — In ta učilni načert, v nemški Prusiji navaden, je vpeljala Avstrija l. 1848. v svoje gimnazije. Kaj se je potem čuditi, da le učenci posebno obdarovani po duši in telesu v takih šolah shajajo!

Drug poglavitni vzrok najti pa ravno ni težko; pred nami je; vsakdo ga pozná; koliko se je že o njem pisalo in govorilo; a vse ostane tako, kakor je bilo, in bo ostalo tako dolgo, dotlej drugačna, Slovencem vgodnejša sapa iz višjih krogov ne potegne. Vladni jezik je nemški; šole morajo biti tudi nemške; vradniki ne znajo slovenski vredovati, tedaj morajo tudi šole nemške biti.

V tem vertincu smo se sukali, in se sučemo še sedaj. Kakor pred l. 1848. je tudi dandanes nemsčina prvi in poglavitni nauk v glavnih šolah; le toliko smo napredovali, da učimo ali vsaj bi imeli učiti nemsčino na podlagi maternega jezika. Naši učenci se pa sedaj tudi veliko bolje izurijo v nemsčini, kakor smo se njega dni, ko je učenec IV. ali V. latinske šole veliko ložeje in bolje v latinskem jeziku pisal, nego v nemškem, in se je marsikteri, sicer brihten mladeneč, toliko mučil s nemškim katekizmom ali nemško zgodovino. Iz tega stajališča si moramo v resnici želeti, da bi se otroci še bolje v nemsčini urili; — ali kako dolgo nam bode obljubljena ravnopravnost ostala le na papirji? — Ali se pa to tudi po pravici more tirjati od slovenskega otroka, kateri se razun jezika tudi mora učiti drugih nauk! Pridni in dobro obdarovani učenci tudi to v kratkem zmagajo, ali na enkrat ne gre. Nikar jim tedaj tako v greh ne štejte, ako so perve leta malo okorni v nemsčini. To je glavni vzrok, da slovenski otroci ne zadostujejo zahtevam gimnazijskim. Ali te okoliščine se na vrat na nos ne bodo spremenile. Učilna osnova, učilne knjige po tem takem ne morejo biti drugačne, ker treba se je ozirati na dva jezika, in ta betvica slovensčine, kolikor jo imamo sedaj v glavnih šolah, se ne more in se ne sme izpahniti, sicer pridemo zopet v tiste čase nazaj, ko so slovenski otroci čisto nemški abecednik v roke dobivali in kaznovani bili, če so

slovenski govorili. Ker se tedaj slovensčina v glavnih šolah ne dá omejiti, in nemsčine se pa v teh letih slovenski otroci tudi do dobrega naučiti ne morejo, naj se pa nekteri nauki na gimnaziji učé po slovenski.

Večkrat se otroci na glavnih šolah dobro učé, na gimnaziji pa padajo. Opustivši, da so učenci sami večkrat tega krivi, poglejmo le ktera šola je kriva, da učenci na gimnaziji slabo napredujejo, ali glavna šola, ali gimnazija, ali obe, ena v tej, druga v tej reči. Učeniki ljudskih šol se že od svoje perve mladosti pečajo s podučevanjem; dokončavši svojo očitno šolo še posebej podučujejo; skorej zmirom so med svojo šolsko mladino, tedaj jo do dobrega poznajo, in če niso strasti vdani, dolgoletna skušnja in lastno prizadevanje jih zmodri, in če niso svojeglavni in ošabni, da bi se terdovratno starega kopita držali, novo pa zametovali, so večidel dobri učenci, ter vedo, kaj in koliko njih učenci premorejo, tedaj jim ne nalagajo bremen, katerih bi nositi ne mogli. Učeniki na gimnaziji so pa učeni gospodje, pa dostikrat neskušeni pedagogi. Zgodi se, da svoj predmet učeno in znanstveno od konca do kraja razlagajo; živi in lahkomisljeni otroci pa se naveličajo poslušati, ali nauka ne razumejo, ali se po svoje zabavljajo; in gorje jim, kedar učenik končavši razlaganje začne spraševati! Učenik se še le pri spraševanju prepriča, koliko ga je mladina razumela, in se jezi in jezi nad nevednostjo svojih učencev, kterim je že stvar tolikrat in tolikrat ponavljal. Gospodje, dasiravno imajo pošteno voljo in blago serce, ne poznajo zadosti mladine, ker nepričakovano prihajajo in odhajajo; njih ptuja beseda ne sega mladini tako globoko v serce, in se tudi toliko v glavo ne vtisne. Vzrok slabega napredovanja učenci eden drugemu podtikujejo; vsaki le misli, da njegov sprednik ni ničesar storil, da je vse le njega čakalo. Učeniki na gimnaziji naj bi se pa tega iz lastne skušnje prepričali poslušaje očitne spraševanja na glavnih šolah.

Naštel sem nekoliko vzrokov; povedal sem, zakaj da mladina ne zadostuje, pa deloma tudi zadostovati ne more tirjatvam na gimnaziji. Dokler ti vzroki ostanejo, tudi mladina ne more na gimnaziji dobro shajati.

M. Močnik.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXXVII.

T. Po vsem tem se je na vprašanje iz Istrije oglasil še nekdo v „Novic.“ 1851 l. 14:

U. „Nar pred moramo razodéti svojo misel, da to ni nikakoršna sramota, ako imajo razločne stábla Slovenstva ali Slavijanstva razločne imena za celo deblo naroda, ker ta razlika ravno iz različnih narečij izhaja. Kolikor nas dosihmal skušnje in pretresovanje učé, je izvirno in torej nar bolj právo ime za vse Slovane, Slavljane, Slavjane, Slavene i. t. d. tisto, kteriga si še zdaj dve stábli tega silno veliciga naroda prilastujete, namreč: Slovéⁿ, Slovéⁿec. V učenih tehtnih razpravah slovesnih mož le bolj to besedo najdemo, na priliko pri Kopitarju in več družih. V latinskim jeziku pišejo „lingua slovenica, slovinica“, v nemškim die „altslovenische Sprache“, ne le poprejšnji, ampak tudi novejši, na priliko: „Formenlehre der „altslovenischen Sprache“ od dr. Miklošiča. — Vse te imena, ki so v rabi, se dajo sicer opravičiti in ali iz slava ali iz slovéti, slovⁱm, slovⁱti izpeljati, vender po naši misli le Slovéⁿ, Slovenec prav za prav terdno podlogo ima. Zdaj bo že blezo malokdo tajíl, da so se naši spredniki zato imenovali Slovéⁿce, Slovéⁿe, ker so se med seboj razumeli in lahko med seboj govorili (iz slovo, slovⁱti, to je, govoriti), Nemcam nasprot, ki so bili za nje né^mi (to je mutasti) — in Laham nasprot, ki niso lepo zložno govorili, kakor Slovenci, temuč hitro blebetali, kakor beseda „lahviti“ zaznamva. Znati je, da so se Slovenci le bolj iz boječnosti dvoumja besede „Slovenec“ za ves narod ogibali, odkar je njih slovstvo, sperviç v „Novicah“, vnoviç začelo razcvétati. Nam Slovencam ne gré té izvirne besede zatérati, ampak jo tudi v vesoljním pomenu ohraniti, ker to ni sramota ampak čast, da smo izvirno imé ohranili. Tudi Rimljani v mestu Rimu se zato niso drugaçi imenovali, ker je bilo rimsko cesarstvo iz maliga kupca ljudi in iz malo zemlje nezmerno veliko narastlo. Dvoumje, ako bi ravno imelo kaziti, se nekoliko zamore s tem odpraviti, da se za vesoljnost rabi beseda Slovéⁿ, Sloveni ali Slovéⁿeje, kar je ravno

to, — za posebnost pa Slovenec, Slovenci. S tem pa družih imen ne zametujemo; vender se nam zdi, da namesto Slavijan, Slavljan in Slavén bi bilo boljši že Slovjan, Slovljan in Slovén ali tudi Slován (kakor je že rečeno od slovim), ker Slavijan i. t. d. so topografske (krajske) imena: Slavija, to je, vseslovenska dežela, in od todi Slavijan i. t. d.; Slovén, Slovjan, Slovljan, Slovenec pa so narodovne, in da so poslednje ljudstvu primerniši, menda vsak spozná“.

T. Pač res, in za tega voljo so pojenjale menda dotične razprave v domačem listu. L. 1858. je razložil še Terstenjak imena „Vind, Vlah, Nemec, Sloven“. Toda kakor poprejšnji se tudi ta vjema popolnoma s Miklosičevo kratko pa krepko opombo, ki se bere v „Radices linguae slovenicae veteris dialecti“ l. 1845. str. 10 k besedam vl'hv' magus; vl'hvovati artes magicas exercere; vl'snûti balbutire:

U. »Huc refer vlah', slavi enim homines latine loquentes vlahy (balbos), germanos plane nem'ce (mutos), se ipsos sloven'ce (loylovs distincta loquela praeditos) appellabant«.

T. Vendar pravi celo Miklosič: „cf. tamen Šaff. Starož. 6. 10 et 14. 8.“ — Šafařík kaže ondi, da je prvotna in prava pisava Slov —, dasi pomen našega narodovega imena drugač razklada. Tega so se doslej prepričali celo tisti, ki so pisali poprej Slavjan — Slaven, da pišejo zdaj raji Slovjan — Sloven.

XXXVIII.

U. Šafařík pomen našega narodovega imena drugač razklada, praviš, pa ne poveš — kako. Povej in pojasni mi torej v tem pogovoru njegovo razlago!

T. Ime naše — bodisi občno, bodisi posebno — mnogi razlagajo mnogo, razni razno. Spoznal si to že iz tega, kar sva doslej brala in pretresovala. Da pa spregledaš to reč še bolje, ti hočem v tem-le pomenku sestaviti ob kratkem razlage, kar jih vem, in ti mi imaš v naslednjem na vsako kaj opomniti, toda kaj — pametnega!

1) Imé Slavi (Slavani, Slaveni) smo dobili mi, pravijo eni, po prvem svojem vladarju, kteremu se je reklo Slavus, Slav. Bil je neki naslednik Nimrodov. Kakor se zovejo Pannonci po nekem Panu, Ilirci po Iliru, Lehi, Rusi in Čehi po svojih vojvodih (Leh, Rus, Čeh), Hrovati po prvem svojem kralju Hrovatu (ali Horvatu), Serbi po Sarbanu, Vandali celo

po neki kraljici Vandi (Vanda) i. t. d.; tako se kličemo mi Slavi po Slavu, prvem svojem vojvodu. (Prim. Gebhardi Boguphalus, polj. povestničar, v Mitth. hist. V.)

2) Slavi, Slaveni, Slavjani se imenujemo, pravijo drugi, po Slavi, in Slava je staroindiška Svaha ali Svava, boginja luči ali ognja. Tako Kollár (v. Rozprawy o gmenách, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho kmenů. l. 1830. in v Sláva Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw. l. 1839.) in vsi oni, kateri se zovejo tolikanj radi „sinke (sinci) majke Slave“ in pevajo še raji s Prešernom (v. Kerst per Savici):

„Nar věč světá otrókam sliši Sláve“.

3) Cestili so predniki naši veliko svetlo Solo (sol', solonce — slonce — solnce) tako obče, da so mu (Solovi) posvetili dedino ili vlast (domovino) svojo, in po kraju ali zemlji Solovi posvečeni (Solov' kraj, Solóva ziemja) so se jeli imenovati prebivavci: Soloviani, Sloviani, Slovani. (Pr. V. Bambas Tvarosklad jazyka slovanského.)

4) Dežele, kjer je vladal nekda jezik slovenski, se zovejo Slowy, in po njih se glasi ime Slowanjn, Slowěnjn, ktero je tedaj krajno ili krajsko. Bivali so Sloveni nekda na Rusovskem, kjer je še sedaj Slowenské jezero, Slowečna (potok), Slowjensk, Slowinsk (mesto), Slowjani, Sluwon (vasi) i. t. d. Tako misli Šafařík (v Starožitn.) in je mislil prej nekoliko Dobrovski (Poljan po polju, Moravan po Moravi i. t. d. in litv. sallawa ostrov, Šalawy staropruska krajina, v. Jungmann).

5) Premnogo jih je tudi domačih, kateri izpeljujejo ime svoje iz slava gloria, in Slaveni, Slavjani so jim gloriosi, laudabiles, celebres, ter gledé na stare čase terdijo z Bohoričem: „Slavorum epitheton, a rebus praeclare gestis, genti huic merito suo obtigit“, in nadjaje se boljših časov popevajo s Prešernom:

„Slava bode spet slovela,
Ki Slovincam da ime“.

6) Menda še več jih je sedaj, ki razlagajo narodovo ime iz slovo verbum t. j. beseda, govor (Kopitar, Miklosič, Metelko i. t. d.), in nekteri primerjajo koreniko slov — pa člov —, in slovak (slovénin) pa človek (cf. Miklosič, Schleicher pg. 101).

7) Linhart piše, da Sloveni — Slovani niso niti „die

Ruhmvollen“ (iz slava), niti „die Redenden“ (iz slovo), niti „die Genannten“ (iz sluti), ampak „die Wandernden, die sich neu Ansiedelnden“ (iz selo, seliti), torej prav za prav Seloveni — Sloveni, Selovani — Slovani, Selavi, Slovaki, Selavci, Slovenci i. t. d.

8) Otec Marko pravi: „Slavenc, germ. Slav, lat. Slavius (male Sclavius) aliis a slava (gloria), aliis, qui scriptum volunt Slovinc a slovu (vox) sed probabilius sibi gens hoc nomen indidit, vel ab aliis inditum fuit eo: quia ii, qui in terras longinquas abire decrevere, remanentibus valedicebant (quod poslaviti, posloviti se dicitur) ab eis Slavenci seu Slovinci, germanice Beurlaubte vocarentur. Iz slovêsam reči, mit Ehren zu melden, honoris gratia saepe saepius effertur, in quo utriusque fundatur derivatio. A seliti se nomen gentile deducere, est a longe detorquere (vid. Glossarium Slav. Viennae 1792)“.

9) Schlözer sklepa iz tega, ker se *n* v imenu Slovan — Sloven — Slovenec — Slavonec i. t. d. vseskozi derži, da je razlaganje iz slava ali slovo nečimurno in nepravo, ter meni da bi se tudi v nemškem móglo reči slavonisch m. slavisch itd.

In 10) — dasi pravi otec Marko: male Sclavius —, jih je vendar mnogo premnogo, kateri očitajo, da je ime naše iz sclavius — servus, suženj. Sklicujejo se na prestaro gerško pa tudi latinsko pisavo: *sclavius*, *sclavinus*, *sclaviniscus*, *sclavani*, franc. *esclavons*, lašk. *schlavo-vi*, *schlavone-i* i. t. d. Preučeni novejših časov se pa celo ponašajo s tem, da je ime naše iz gotovskega slavan t. j. molčati (*schweigen*), vzlasti taki, katerim naša izpeljava besede Nemec iz *nem.* (*stumm*, *verstummend*) ni všečna. Taki velijo tudi, da je Nemec celo iz sanskrita in sicer iz besede namata (a lord, a master)! (cf. Zeitsch. f. vergl. Sprachf. 1853.)

P a š n i k.

Učniki! pomislite kaj in kako učite! — Ko je Avring-Ceb, veliki mogul (gospodar) v Hindostanu l. 1659. očetovski prestol zoper svoje brate obderžal, hiteli so vsi dvorniki k njemu, da bi jih novi gospodar dopadljivo sprejemal, in v častne službe povzdigoval. Med drugimi pride tudi njegov učenik

Mallah-Sale, kateri je dolgo časa bil v grajsčini na deželi, katero mu je podaril Šah Jean, oče Avring-Ceb-a. Kakor hitro je ta zaslišal, da je njegov učenec v vojski zmagal in prišel na prestol, podá se Mallah na dvor, pričakovaje, da bo povzdignjen za Omrah-a (ministra). Dasiravno se je zavoljo tega prijetlom priporočeval, mine vendar tri mesce, in Avring-Ceb se še kar ne zmeni zanj; ko se pa vendar vladar naveliča vsaki dan gledati ga pred sabo, reče, naj ga odpeljejo v stransko izbo, kjer so bili kakošni trije ali štirje njegovih zvestih, in ga tam nagovori, rekoč:

„Kaj mar hočeš od mene, učenjak moj, da te povzdignem do časti Omrah-a na mojem dvoru? V resnici, ko bi bil mene podučeval, kakor je bila tvoja dolžnost, potem bi ne bilo nič pravičnejšega; ker jaz mislim, da dobro izrejen otrok se je dolžan zahvaljevati svojemu učeniku ravno tako ali še bolje, kakor svojemu očetu. Ali kje pa je lepo podučevanje, katero sem jaz od tebe sprejemal? Ti si me učil, da Frankistan, dežela kristijanov v Evropi, ni večji od kakošnega malega otroka; naj mogočnejši kralj tamkej je bil portugalski, pozneje pa holandski, dokler ni pozneje Anglež premagal; od drugih kraljev kakor od francoskega in španjolskega si mi pravil, da so podobni mojim malim rajom (podložnim knezom), rekel si, da so kralji v Hindostanu mogočnejši, kakor uni vsi skupaj, da so léti naj močnejši, naj srečnejši, veliki gospodarji na svetu; Perzijansko, Peguansko, Siameško, Kitajsko in vsa Azija se mora tresti pred kralji v Hindostanu. — Čudno zemljopisje! Ti bil moral me učiti med državami na svetu drugačnega razločka, ti bil moral pokazati, kako velika je njih moč, kako močna njih vojna, ktere šege in vere tam vladajo; kakošna je njih vlada, in v čem da so njih prednosti. Zgodovino temeljito razlagaje imel bi bil ti pokazati, kako da so ljudstva si pridobile slavo, kako so prišle do moči, in kako so zopet padle. Komej sem slišal od tebe imena mož, ki so osnovali to državo, osodo njihovega življenja, in kako da so prišli do posestev tako sijajnih, mi nisi povedal do današnjega dne.

Ti si me hotel učiti arabski brati in pisati; slabo se ti zato zahvaljujem, da sem toliko časa potratil za učenje jezika, ker 12 let je potreba, da se ga človek do dobrega naučí, kakor da bi kraljevi sin slave v tem izkal, da slovi kot slovničar ali jezikoslovec. Ali nisi vedel, da mladost, ktera se skerbno

goji, sprejme tisučero lepih naukov, ker ima večidel dober spomin, in da se lepe in koristne vednosti njenemu duhu tako globoko vtisnejo, da tega ne more zatreti ne čas, ne nezgoda, ne druge vnanje okoliščine. Ali se postave, molitve in učenosti ne morejo tako dobro učiti v našem materinskem jeziku, kakor v arabskem? — Rekel si mojemu očetu, da me podučuješ v modroslovji. Res da, prav dobro se spominjam, da si mi več let vprašanja zastavljal od reči, ktere duha ne potolažijo in za življenje nimajo čisto nič vpliva in veljave; zbujaš si v meni misli daleč segajoče in prazne sanjarije, ktere človek težko razumé in prehitro pozabi, ktere le v to služijo, da zdravo pamet unevoljijo in človeka vkujejo v verige neprenesljive svojglavnosti. Prav dobro se spominjam, da od tvojega modroslovja, v katerem si me dolgo časa učil, nisem se drugega naučil, kakor kopò neznanih in nerazumljivih besed, ktere zdravo pamet blodijo in zadušè, in le v to služijo, da skrivajo ošabnost in nevednost ljudi tvoje baže, tistih abotnih stvari, kteri pa vendar terdijo, da vse vedo in da so pod temi mračnimi in dvoumnimi besedami imenitne reči in važne skrivnosti prikrité, ktere le samo oni morejo preiskovati in razumeti. — Da bi me bil ti učil tiste modrosti, ktera uči človeka, da reči pametno presoja; da bi mi bil podelil tistih izverstnih naukov, kteri dušo povzdigujejo nad srečo in nesrečo, in ji podelé stano-vitni mir, da se povzdiguje v sreči in v nesreči, pa nespametno ne obupa; da bi bil ti meni pametno pokazal začetek vseh stvari, lepoto in veličastvo vsega stvarjenja, lepi red in prečudno soglasje njegovih posamesnih delov: bi bil jaz tebi še veliko bolj hvaležen, kakor je bil Aleksander svojemu Aristotelju in moja naj svetejša dolžnost bi bila, da bi te obdaroval še veliko bolj, kakor si želiš. — Lizun! zakaj me nisi podučil o predmetu, kteri je kraljem tako imeniten, kakošne dolžnosti da ima namreč do podložnih, in kakošne da imajo podložni do svojega vladarja? — Odlazi, prederznež! in beži v svojo daljno domačijo, da nihče ne zvè, kdo si bil, in kam te je zanesla tvoja osoda^a. — k.

Iz dnevnika nekega starega učitelja.

10. marca. Kedar otroke strahujem, si mislim, da obrezujem drevesa, in da to, kar mori drevesice, odrežem tako, da drevesu ne škodujem.

11. *marca.* Napisal sem si nekaj izverstnih drobtinic, ki sem jih nabral po dobrih knjigah. V njih imam zlate vodila za šolo in življenje. Danes si zapomnim to le resnico: „Kdor more samemu sebi gospodariti in svoje nerodne želje vladati, more vsemu svetu gospodariti“. (Sv. Dominik.)

12. *marca.* „Ljubezen je korenina in venec vsakega dobrega dela“. (Sv. Janez Kvalbert.)

13. *marca.* „Kdor hoče veliko storiti, naj stori naj pred malo dobro“. (Sv. Feliks Valojski.)

14. *marca.* „Poglavitni znesek vseh učiteljevih čednost je: ljubezen in veselo serce. Stopi v šolo angel, in vsi tvoji učenci bodo angeli. (Škof Sailer.)

15. *marca.* „Dobri zgled je naj boljši katekizem za otroke“. (Škof Sailer.)

16. *marca.* „Bogu je ljubše, če je kdo v nevednosti ponižen, kakor pa, če je moder ošaben“. (Sv. Gregor.)

17. *marca.* „Odgajaj mladost naj pred za Boga in zavolj Boga, in potem še le za svet“. (Albert III., vojvoda bavarski.)

18. *marca.* „Naj poglavitnejše vodilo za vsakega, ki hoče kaj dati, je: da mora sam popred imeti; tedaj ne more nobeden v veri podučevati, kdor je sam nima“. (Jean Pavl.)

19. *marca.* „Ni manj zaslužljivo, če se duh podučuje, kakor če se telo nasituje“. (Sv. Bernard.)

20. *marca.* „Kteri pa so bili učeni, se bodo svetili, kakor nébesna svetloba; in kteri jih veliko podučujejo v pravici, kakor zvezde na vse večne čase“. (Daniel 12, 3.)

21. *marca.* „Učitelj naj mladini kaže v veri zvezdo, kteri naj ji sveti v noči vseh nevarnost in zmotnjav, palico, na ktere naj se dobro opirajo v viharjih nevarne dvomljivosti, — sidro, po katerem naj se brez nevarnosti spušča v globočine vsakršnega preiskovanja“. (Nagel.)

22. *marca.* „Starši, ki svojim otrokom nabirajo denarjev in jih slabo izrežajo, so podobni človeku, ki okoli poderte hiše napravlja lepe verte“. (Sv. Krizostom.)

23. *marca.* Kruh je naj bolj potreben živež. Ubožec ga ima rad, in tudi naj bolj premožni in mogočni človek ga ne more pogrešati. Tako je po drugi poti tudi dušni kruh, ki se imenuje poštenje. Ta čednost je naj bolj potrebna v vsakdanjem življenji. Poštenje je blago, ki se za denar ne more

kupiti, in katero se med ljudmi vedno bolj redko nahaja. Večkrat mislim, kako bi to potrebno čednost mogel dobro vcepiti v vse mlade serca, da bi v njih stanovitno cvetela.

24. marca. Danes je prišla mati s hčerko v šolo, in mi naročevala, da naj nje hčerke nikar ne učim pisati, ker tega ni ženskam potreba in jim je še celó škodljivo, ker dekleta rade pisarijo zaljubljene pisma i. t. d. Čudna misel, ki me spominja na povest od gospodarja, ki ni hotel terte saditi in vina pridelovati, ker se je bal, da bi se mu kak posel ne vpijanil.

25. marca. Če prebiram časopise, vidim v njih marsiktero reč, ki sicer blisčí, pa na zadnje otamí, če jo bolj na tanko pregledujem.

26. marca. V šoli mora vedno solnce sijati, to je, učitelj se mora vedno tako vesti, da ga učenci radi vidijo in poslušajo, ako ne, prevleče šolo tista nadležna megla, ki tlači telo in duha, da se ne more veselo in koristno gibati.

27. marca. Danes se je primerilo, da je neki otrok čez potokovo berv gredé v vodo padel. Izvlekli so ga iz vode, toda ni se vedilo, ali je še živ, ali je že mertev; tudi jaz pri-tečem k otroku, in poskušali smo vse, kar sem vedil, da je treba storiti v taki sili, — in glej! deček pogleda, in čez nekaj časa je bil zopet popolnoma zdrav in vesel. Pri tej priliki sem si namenil, da bodem bolj odrasli mladini v nedeljski šoli med drugim tudi razlagal, kako se človeku pomaga, kedar je tako ali tako v smertni nevarnosti.

Podučno berilo za mladost.

XIV.

Naravoslovje.

5. Svetloba. *)

Svetloba je nekaj, kar občutimo le z očmi, s kterimi vidimo in gledamo bližnje in daljne reči. Kjer ni svetlobe, ne moremo nič viditi. Tema je tam, kjer ni svetlobe; pa nikjer ni tako tema, da bi ne bilo še nekaj svetlobe. Nekatere živali, postavim, mačke, čuki, sove i. t. d. še vidijo v naj večji temi, ker imajo drugačne oči, to je take, ki se v temi bolj odpirajo.

*) Po „Kmet. kemiji“.

Svetloba se od vsake reči neprenehoma in na vse kraje in naravnost razteguje ali razširja; je neizrečeno tanka in ne-tehtljiva reč; skozi luknjice, s šivanko na papirji narejene, se lahko ob enem vidi več reči; svetlobni žarki tedaj neprenehoma in ob enem od vseh teh reči prihajajo skozi luknjice, da jih oko vidi. Svetloba je med vsemi rečmi naj bolj nagla. Od zemlje do solнца je 20 milionov milj, in svetloba pride od solнца do nas v 8 minutah, tedaj prešine v eni sekundi 40000 milj daleč.

Mnogotere bolj gladke reči svetlobne žarke zeló odbivajo ali nazaj mečejo; torej se reči v ogledalu vidijo. Nekatere reči pa pusté svetlobne žarke skozi sé, postavim, zrak, voda steklo i. t. d. Če svetlobni žarki pridejo iz tanke v kako bolj gosto reč, se nekoliko prelomijo; zato se vidi, če nekaj palice vtakneš v vodo, kakor bi bila prelomljena. Palica tedaj ni prelomljena, ampak le svetlobni žarki so se prelomili ali nekoliko nagnili. Učeni razdeljujejo solnčni beli žarek še v sedmero žarkov, kateri ima vsak svojo barvo, kakor jih vidimo na nebu pri mavrici; teh sedem žarkov pa znajo zopet združevati v enega belega. Bela reč je tedaj tista, ki vseh sedem barvinih žarkov v enaki meri odbiva, rudeča reč pa je tista, ki požira šestero barvinih žarkov, in odbiva le rudeče žarke; zelena barva pa požira vse žarke razun zelenih, po katerih se kaže zelena. Popolnoma črne barve je ni razun temé.

Nekatere reči se same od sebe svetijo, kakor solnce, nekatere zvezde, goreče in žareče reči, mnoge živalice, trohneči les, gnjijoče ribe i. t. d.; druge tamne reči pa morajo razsvetlovati druge svitle reči, da jih vidimo. Svetloba je večidel združena z gorkoto; prikaže se pa tudi brez gorkote, kakor se vidi, postavim, pri trohljivem lesu. Če je svetloba sklenjena z gorkoto, ji pravimo ogenj.

Svetloba je kaj dobrotljiva reč. Ona ne stori le, da vidimo, in moremo delati in se veseliti, temuč pospešuje tudi človeško in živalsko zdravje, ter tekne tudi rastlinam. Ako bi bil človek dalj časa zapert v črni temi, in ako bi se še tako redil, poginiti bi mogel, ker bi ne imel ljube svetlobe. Svetloba stori, da je vse rastljinško perje zeleno. Brez svetlobe bi se ne barvale cvetice, in bi ne rastle. To se vidi pri cvetih in sploh pri rastlinah, ki so v zaprtih temnih krajih. Tudi se vidi, kako se cvetice in druge rastljine rade obračajo

od jutra do večera proti solncu, kakor postavim, posebno solnčna roža, povijavke i. t. d. Vsaka stvar želi in se veseli svetlobe; le hudobni ljudje tavajo po temi zato, ker delajo hudo in se bojé belega dneva, kateri bi pokazal in razodel njih hudobije. Apostelj opominja: „Verzimo od sebe dela temé, in oblecimo orožje svetlobe. Kakor po dnevu pošteno hodimo!“

Šolska letina.

Rad se vdeležujem šolskih spraševanj, ker to je sploh učitelju koristno; večkrat se kaj lepega naučim in zgledujem nad pridnostjo svojih šolskih tovaršev, včasih pa Boga zahvalim, pa vendar ne tako iz ošabnosti, kakor evangelijski farizej; prav nerad pa od teh očitno govorim. Presojevati kakošno je bilo spraševanje tu ali tam, to gre preč. g. g. šolskim prednikom. Ker pa vendar »Tovarš« vsako leto nekoliko omeni šolskih spraševanj, stori pa to iz tega namena, ker bi rad dobri reči ali tako ali tako koristil, spominjaje se besed Modrega: »Hvali pravičnega, sedemkrat bo boljši; hvali nespametnega, sedemkrat bo slabejši.« Ker tedaj »Tovarš« v tej reči svoje stajališče očitno naznanja, naj spregovori še nekoliko o tem. — V Polhovem Gradcu je bilo očitno šolsko spraševanje 28. preteč. m. Vseh skupaj je bilo otrok 133. Nekaj iz med njih domá iz daljnih vasi, je v šolo hodilo le po dvakrat na teden. Dasiravno pa otroci niso prav pridno v šolo hodili, je bilo spraševanje v vsakem oziru izvrstno. G. učitelj ima lep dar od Boga, ter umé prav z lepo in prijetno besedo podučevati in spraševati. Če je že bilo spraševanje vse izvrstno, naj bolj dopadali so mi pa lepi spisi. Razun listov za poskušnjo vidili smo teke, kakor jih je preč. knezoškofijstvo priporočevalo in tudi druge vaje v pisanji n. p. opravilne spise vse tako lepo in snažno, da se iz tega lahko posname, da je bil učitelj nevtrudljiv v splovanju svojih dolžnost. Tudi iz sadjoreje so otroci dobro odgovarjali, svoje umetnosti pa nam vendar djansko niso pokazali, in poslednjič so ene pesmice zažvergoleti. Razun družih visokočastitih gospodov duhovnov bila je tudi pričujoča blagorodna žlahtna gospoda iz grajsčine, ter se veselila nad dobrimi odgovori mladine in pridnim otrokom darila delila. Visoka aristokracija je ponižna; prevzetni so le veterinjaki.

Dasiravno pa sedaj, kakor pravijo, Gradčani niso za šolo vneti, vendar ne more drugače priti, da bodo v nekterih letih šoli vdani. Spoštovanje in ljubezen se počasi, počasi pridobiva, pa hitro zgublja. Tako neobčutljiv in vnemaren pa vendar ni naš kmet, da bi ne spoznal, kaj je njemu in njegovim otrokom na korist. Le pametno in previdno naprej, vse se bo sčasoma zboljšalo.

V Cerknici je bilo šolsko spraševanje 30. preteč. m. Učencev je bilo v vsakdanji in nedeljski šoli 348. Učenci niso prav pridno šole obiskovali, pa sej ste tudi šolski izbi veliko premajhne za tolikošno število otrok. Otroci pa so vendar pokazali, da so bili dobro podučevani. Nad nevtrudljivim gospodom nadučiteljem ima sleherni učitelj lep zgled v posnemanje in spodbudo.

Otroci v njegovi šoli so brali lepoglasno in umevno; kar so brali, so lepo razlagovali. Učitelj pa vprašanje tako določno in točno zastavlja, da otrok ne more drugače, kakor prav odgovoriti. Čez vse je pa učitelj pokazal svojo didaktično izurjenost pri številjenji. Otroci so naloge po več načinih izdelovali in pokazali, da so se prav temeljito naučili iz glave in s številkami števili. Kakor rečeno, ste šolski izbi veliko pretesni, in Cerknjani so postavili v sredi terga novo šolsko poslopje, dosti prostorno za šolo! le škoda, da so pri zidanji tega poslopja čisto pozabili na učitelje, kajti poslopje nima ničesar družega, kakor dve izbi za šolo. Prihodnje leto spomladi utegne se mladost preseliti v novo šolo; in potem bodo zanesljivo starši otroke bolj pridno v šolo pošiljali. Sej je vendar to nemogoče, da bi bili Cerknjani tako vnemarjeni za šolo, ker imajo tako skerbnega šolskega prednika in marljivega učitelja; vzrok slabega obiskovanja je le začasen. Pri novi šoli je tudi prostor za vertno šolo. Nadjamo se, da bo šola imela v prihodnje drevesno šolo in razširjala po cerkniški fari sadjoreje, kar bi bilo za ta kraj sila sila koristno in potrebno; homci okoli Cerknici so goličane, le sim ter tje raste kakošen lešjev germ.

31. p. m. je bilo šolsko spraševanje v Begnjah pri Cerknici. V šolo vpisanih otrok je bilo 109. Učitelj je otroke posebno v številjenji izuril. Otroci so se tudi vadili petja in sadjoreje. — Kakor se vidi, so otroci v teh krajih zeló brihtne glave in lepih dušnih darov. Šola v Begnjah je novo poslopje, ali viditi je, kakor da bi bila stara kakih 100 let. Kdor je to poslopje stavil, ni imel prav jasno v glavi, zato pa je pri šoli toliko oken napravil, da otrokom kar pogled jemlje, kedar se solnce od popoldanje strani v šolo uprè.

Kratkočasnica.

Sosed: „Zakaj pa se sedaj v vročini ne hodite kopat, gospod učitelj?“

Učitelj: „Mi žep ne dovoli“.

Sosed: „Kako govorite, da vas ne razumim?“

Učitelj: „To je tako le: kedar se človek skoplje, je lačen in dvakrat več sné, kakor sicer; jaz pa imam v žepu komaj za eno jed denarja; tedaj se ne morem kopati“.

Novice.

Iz Maribora. 24. t. m. se bode tukaj obhajala slovesna beseda v spomin neumerlih zaslug Slomšekovih, pri kateri se bodo pele rajnkega mile pesmi. K tej besedi bodo gotovo hiteli vsi, katerim je Slomšek v blagem spominu.

Iz goriške nadškofije se „Tovaršu“ med drugim tudi to le piše: „Šola v Komenu na Krasu je čisto slovenska; dva učitelja, oče in sin tam podučujeta. Mnogo hvalevrednega se pripoveduje od mladega učitelja; naj mu to zvišuje gorečnost v njegovem poklicu! Slovenci po Krasu se verlo poganjajo za šolsko omiko. Soseske so si

šole pozidale, in radovoljne plačujejo svoje učenike, čeravno jih uboštvo tare. Kraški Slovenci so sploh prebrisane glave, in umejo poljedelstvo in obertnost. Nekteri starši o poletinskem času ne pošiljajo otrok v šolo; vzrok temu je uboštvo in nevednost, ker jim ne morejo omisliti potrebnih knjig in šolskega orodja. Bil sem tudi v Škerbini in obiskal tam novo sozidano cerkev. Kaj lepa je; stala je nad 8000 fl. Vaščani, dasiravno jih tereje hude letine, so z veseljem vse dali in storili, česar je bilo treba, da se hiša božja postavi. Premilostljivi nadškof goriški so jo letos blagoslovili, in o tej priliki delili zakrament sv. birme. Pri tej slovesnosti so 4 g. g. bogoslovci prav lepo in ganljivo peli slovenske pesmi Bogu na čast in na slavo matere božje“.

Iz Ospe v Istri. *) — Malokdaj ali še celò nič se v „Uč. Tovaršu“ od naših učiteljev ne bere. Kaj more vzrok tega biti? **) Izhaja v Terstu pedagoški letnik v laškem jeziku, kateri je prišel pretekli dve leti zaporedoma na svitlo. Bode morebiti kdo rekel, da v njega dopisujejo; ali kako bodo dopisovali, ker izhaja samo enkrat na leto, in letos ga še ni na svitlo. Zapopadel je mnogo važnih šolskih reči, in na koncu so mu bile pridjane šole vsega Primorja, z gospod duhovnimi, šolskimi ogledniki in učitelji. — Šola v Ospi je bila osnovana v letu 1821., — v kateri se je podučevalo v nemškem in le malo v slovenskem jeziku. Pervi učitelj je bil tu g. Anton Paher, ki je učil do leta 1825.; do l. 1828. je učil g. Miha Tomšič; do l. 1832. g. Jože Martinak; do l. 1833. g. Ivan Jenčič; do l. 1837. g. Janez Cesar; do l. 1843. g. Janez Božič; do 1850. zopet g. Janez Cesar. Od leta 1850. do l. 1863. so bili postavljeni g. duhovni učitelji.

Vzrok, da so se učitelji tako pogostoma verstili je, ker večina tistih je v bližnje mesta ali pa v teržaško okolico prišla. V letu 1821. je šolo obiskovalo 40 učencev in 1 učenka; sedaj hodi v vsakdanjo šolo 48 učencev in 52 učenk, v nedeljsko pa 18 dečkov in 30 deklic.

Učenci so (kakor se v marsikterem imeniku vidi) od začetka zmiraj neredno in nemarno v šolo hodili; taka se tudi sedaj godi. Pozimi ne morejo učenci pridno hoditi zavoljo slabega vremena, spomladi in poleti jih pa starši domá za delo prideržujejo. Plača tukajšnjim učiteljem je povsod 300 gold., vender se pa vsi pritožujejo, da komaj shajajo, ker je živež in obleka draga. Novih šol se po Istri dokaj snuje, da bi si ljudstvo potrebno omiko dobivalo. Naj Bog blagoslovi to početje! ***)

G. Grossmann.

Iz Ljubljane. Razpis preč. ljubljanskega knezoškof. konzistorija 4. t. m. pod št. ^{1126/}179 naznanja, da **bo 26. in 27. t. m. konzistorno spravevanje** za nastopne učitelje, kateri naj dobro izurjeni v vseh učiteljskih rečeh poprej pri okrajnem šolskem

*) Zakasnjeno.

**) „Tovars“ vedno terka dopisnikom na vrata, pa, žalibog! le malo kdo ga hoče slišati. Šola, učitelj in njih „Tovars“ imajo enako osodo.

***) Prosimo, pišite nam še katerikrat kaj iz vaših krajev.

Vredn.

ogledništvu opravijo postavno spraševanje in potem 26. t. m. zjutraj ob 8 uri pridejo v konzistorno pisarnico v Ljubljano.

— Tisto novico, ki jo je „Tovars“ v 15. l. t. l. posnel po „Oesterr. Schulbote“, in povedal, koliko učencev je hodilo leta 1864. v vse ljudske šole na Kranjskem, — danes po gotovem viru tako le popravimo: leta 1864. je v glavne šole hodilo 5.109, v male šole pa 23.450, tedaj vkup 28.559 otrok, pa ne po „Schulb.“ 23.450, kjer so učenci glavnih šol po zmoti izpuščeni. Iz tega se še lažje razvidi, kaj in koliko je imela tista muhasta novica v „Laibacherici“ o rekrutih v sebi.

— G. Fr. Peterlin-Sreboški naznanja, da misli v Vel. Laščah na Dolenskem z novim letom vsake dva mesca v vezkih dajati na svitlo lepoznavsko podučno knjigo pod imenom „Domačin“. Naročnina (za 6 vezkov 2 gold., posamn. pa 40 kr.) naj se pošilja gosp. pisatelju vsaj do konca tega mesca.

— Vodstvo mestne glavne šole pri sv. Jakopu v Ljubljani je dobilo te dni od slavne mestne županije slovensko pohvalo, kakor je bila 14. avg. t. l. v seji mestnega odbora izrečena mestni glavni šoli.

— Kdaj se začnejo gimn., realk. in norm. šole, še ni določeno. V mestni glavni šoli pri sv. Jakopu pa se začne šolsko leto po navadi 2. oktobra t. l.

— 26. t. m. se je namenilo nekoliko Dunajčanov priti v rojstni kraj barona Jurja Vega v Zagorice, v moravski fari na Gorenškem, ker ta dan, t. j. 26. sept. 1802, je bil učeni Vega, naš slavni rojak, utopljen v Donavi. To milo obletnico hočejo častitelji Vegovi tako obhajati, da napravijo spominek na njegovi rojstni hiši, in da opravijo zanj zadušnice v tamošnji cerkvi sv. Križa. Slava!

Razpis služeb šolskega učenika in organista.

Pri fari v Dolini poleg Tersta, v koperskem okraji, je služba šolskega nčenika in organista izpraznjena, in s tem naznanilom razpisana. Plača za te dve službi je, zraven prostega stanovanja v šolskem poslopji v dnarjih 315 f. a. v. iz cerkvene kase, in prosti pober o bendimi v vinu in mesca novembra drugih priidelkov.

Kdor želi to službo dobiti, naj se do 10. oktobra tega leta v poštne prosth pismih in na srenjsko predstojništvo v Dolini obern s prošnjo, pri kateri more biti kerstno pismo, spričevanje terdnega zdravja in lepega zaderžanja, pedagogične šole, umetnosti za orglanje, petje, sadjorejo in znanje slovenskega, nemeškega in laškega jezika.

V Laškem (Tüffer), na Štajarskem, je izpraznjena učiteljska služba v I. in II. razredu. Učitelj mora zraven navadne zmožnosti za male šole posebno tudi dokazati, da je izurjen v godbi, posebno v petji, in mora biti neoženjen. Plače je 300 gold. na leto in prosto stanovanje. Prošnje naj se ravnaajo in odadajajo do 30. t. m. šolskemu oddelku (Schulconcurrrenz - Ausschuss) v Laškem.

Listnica. G. J. J. v Šentpetru: Ponujate nam na prodaj več tečajev „Uč. Tov.“ Mi ga imamo še sami dovolj na prodaj; tedaj ne moremo Vaši ponudbi zadovoljiti.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.